

EX-100 1 Examen philosophicum

Kandidat-ID: 1256

Oppgaver	Oppgavetype	Vurdering	Status
1 EX-100 19.05.2015	Skriveoppgave	Manuell poengsum	Lvert

EX-100 1 Examen philosophicum

Emnekode	EX-100	PDF opprettet	23.02.2016 14:58
Vurderingsform	EX-100	Opprettet av	Kristina Andersen
Starttidspunkt:	19.05.2015 08:00	Antall sider	8
Sluttidspunkt:	19.05.2015 13:00	Oppgaver inkludert	Ja
Sensurfrist	201506100000	Skriv ut automatisk rettede	Ja

Seksjon 1

1 OPPGAVE

EX-100 19.05.2015

Eksamen EX-100 V15

Hjelpemidler: ingen.

Husk: disponer tiden din riktig!

Besvar både del I og del II.

Del I: besvar tre og kun tre av følgende fem spørsmål.

1. Redegjør for og diskuter kritisk noen likheter og ulikheter mellom Platons idélære og Aristoteles lære om substanser.
2. Redegjør for og diskuter kritisk Rene Descartes sitt demonargument.
3. Redegjør for og diskuter kritisk empirisme som en motsetning til rasjonalisme. Bruk gjerne et konkret eksempel for å illustrere.
4. Redegjør for og diskuter kritisk David Hume sitt syn på kausalitet og induksjon. Bruk gjerne et konkret eksempel fra vitenskapen eller hverdagen for å illustrere.
5. Redegjør først for skillene mellom begrepene a priori, a posteriori, analytisk, og syntetisk. Redegjør deretter for og diskuter kritisk Immanuel Kant sitt spørsmål angående det a priori syntetiske.

Del II: besvar ett og kun ett av følgende tre spørsmål.

1. Redegjør for og diskuter kritisk utilitarisme. Bruk gjerne et konkret eksempel for å illustrere.
2. Redegjør for og diskuter kritisk deontologisk etikk. Bruk gjerne et konkret eksempel for å illustrere.
3. Redegjør for og diskuter kritisk eksistensialistisk etikk. Bruk gjerne et konkret eksempel for å illustrere.

Skriv ditt svar her...

BESVARELSE

Eksamen EX-100

Del 1

Oppgave 1

Platons idélære og Aristotles lære om substanser, er to ulike måter å forstå det tilgrunleggende for verden.

Det å finne et urstoff, noe tilgrunleggende, noe uforanderlig i en verden som stadig forandrer seg, stammer

i utgangspunktet var før-sokratikerene som forsøkte å finne det tilgrunnleggende i verden, e.eks et urstoff som vann eller atomer. Hos Platon var det ideene som forble det tilgrunnleggende, mens hos Aristotles var det substansene.

Platons idelære

Platons idelære går ut på at det finnes to verdener som består av ideer. Du har vår vår verden, sanseverden og ideeverden. I ideeverden finnes de fulkommene og uforanderlige ideene, mens det vi sanser er ufulkommene bilder av de egentlige ideene, som eksisterer i ideeverden. Ideeverden og vår sanseverden deles hierarkisk inn i linjeringene til Platon (1 av 3 lignelser), med tilhørende grad av viten til de ulike stadiene:

Verden	Grad av viten:
---------------	-----------------------

1. Ideene	1. Viten
2. Begreper	2. Forståelse

---

3. Matrielle Objekter	3. Overbevisning
-----------------------	------------------

4. Bilder og skygger	4. Formodning
----------------------	---------------

Hvorav 1 og 2 i utgangspunktet hører ideeverden til, og 3 og 4 vår sanseverden til. Platon hevder at vi har kjennskap til ufulkommene bilder av ideene fordi vår sjelen tidligere har sett de fulkommene, uforanderlige ideene. Det vi mennesker nå ser er ufulkommene ideer rundt oss, på grunnlag av at vi husker ideene, da sjelen vår tidligere har erfart disse.

For Platon handler kunnskap om kjennskap til Ideene, vi skal hele tiden strebe etter å forstå de fulkommene ideene, for å bli visere, som igjen leder videre til lykke. Innsikt i ideene er nøkkelen til kunnskap og visdom, til å bli et dydig menneske (fordi ideene og er etiske idealer), og til en bedre fungerende stat. For å kunne få innsikt i ideene må vi først kunne (1) Sanser (stadie i hulelignelsen), så (2) Minne/huske, videre (3) erfare, for å så kunne oppnå (4) viten. Overgangen fra 3 til 4 krever dog en evne til å abstrahere. Kunnskap om de faktiske ideene er det kun de viseste som kan oppnå, da filosofene.

Aristotles sin substanslære

Før-sokratikerne hadde tidligere lett etter et 'urstoff', som kunne være tilgrunnleggende for alt i verden. Men Aristotles mente det var galt å bare se på stoffet, da det følgelig måtte eksistere en form til stoffet. For ingen av de kunne eksistere uavhengig av hverandre. Derfor sier Aristotles at en substans = form + stoff. Substanser er det tilgrunnleggende. Aristotles forklarer substansens eksistens utifra 4 årsaker.

1. Den formale årsak (selve formen, et slags 'skjema' for stoffet, må ikke forveksles med utseende)
2. Den stofflige årsaken (selve stoffet, rent potensiale)
3. Den bevirkende årsak (en ytre årsak som må til for at stoffet skal eksistere, eks: håndtverker)
4. Formålsårsaken (substansens formål/mål/virkning)

Et eksempel: En stol består av treverk (stoff), en snekker (den bevirkende årsak) bruker treverket til å lage stolen (som da blir stoffets form), og stolen brukes til å sitte på (formål).

Aristotles forklarer også forandring, som endring i substans ved bruk av mulighet og virkelighet. Et eksempel: si at snekkeren ikke lenger ønsker å ha stolen, og heller ønsker å bruke treverket til en båt. Da kan han ta fra hverandre stolen, og bruke treverket til å heller lage en båt. Altså substansen stol blir til substansen båt, fordi det ligger en *mulighet* i stoffet, som blir til en *virkelighet*.

Platon versus Aristotles

Tiltross for at Aristotles gikk i lære hos Platon i 20 år, har Aristotles likevel en mer 'jordnær' tilnærming til det tilgrunnleggende i verden. Det er et veldig kjent malt bilde hvor Platon og Aristotles går ved siden av hverandre i Athen og diskuterer; vi kan se at Platon peker oppover, mens Aristotles peker håndflaten nedover. Her har da maleren forsøkt å illustrere nettopp det at Platon ønsker å forklare virkeligheten med en annen virkelighet utenfor vår sansing, mens Aristotles trekker sin lære ned mot den verden vi faktisk sanser. Platon forklarer verden ved å trekke alt ut av vår grunnleggende forståelse av den, mens Aristotles tar studie tilbake til naturen (som før-sokratikerne), og forklarer den utifra, da substanser.

Hva er en idé?

Det er flere ting ved Platons lære som kan være vanskelig å forstå seg på. Blant annet så er det vanskelig å få taket på hva en idé egentlig er for noe. Platon sier at de faktisk eksisterer (i ideeverden), og at de er fulkommene forbilder for oss mennesker. Men hva er eksempelvis forskjellen på en ufulkommen og en fullkommen stol? Her er Aristotles enklere å forstå, da substansenes eksistens kan forklares. Aristotles deler også inn de ulike substansene i et hiarkisk system når han forklarer kosmos, du har (1)

Menneskene (sjelenivå: intellektuell sjel), (2) Dyr (animalsk sjel), Planter og vekst (vegetabilisk sjel) og ikke-levende substanser.

Det enkelte og det almenne

Aristotles snakket som tidligere nevnt om forandring i substansene, og peker på at det er viktig å skille det almenne fra det enkelte. Vi kan eksempelvis ha to stoler foran oss, en av treverk og en av metall. Vi vil kalle begge stoler, men Aristotles mener her at vi ikke bare kan generaliserer, men at vi også må abstrahere og skille de to stolene fra hverandre. Ta det enkelte ut av det almenne. Hos Platon virker det ikke som at det er mulig med forandring i de fulkommene ideene, derimot er det mulig i de ufulkommene, uten at han egentlig forklarer det noe nærmere (i pensum boken i hvert fall). Siden det som tidligere nevnt er vanskelig å få helt taket på hva en idee egentlig er, er det noe usikkert hvor viktig det er fra Platon å skille mellom en metallstol og en trestol. Er de kanskje begge bare et ufulkommet bilde på den *egentlige* stolen i ideeverden, eller har de begge hver sin fulkommene idé?

Formål?

Aristotles og Platons idé og substanslære kan oppfattes ganske ulikt, også i selve utformingen av det tilgrunnleggende. Hos Platon er det ideer, mens hos Aristotles er det substanser forklart igjennom form, stoff, bevirkende årsak og formål. Ingen av disse årsakene nevnes noe særlig hos Platon, likevel nevner han at ideene kan brukes som etiske idealer for å oppnå dyd. Så kanskje det er (noen av) ideenes formål?

En eller to verdener?

En annen elementær forskjell er Platons skille mellom de to verdene, mens Aristotles kun forholder seg til en, den sansbare og erfaringsbasterte. Når det kommer til menneske og sjelen, ser også her de to filosofene ulikt på saken. Hos Platon er menneskets sjel udødelig, og blir sitt fulkommene jeg, når det frigis fra sitt legeme ved døden. Aristotles derimot forkaster en personing udødelighet, og sier at det eneste som muligens kan leve videre er 'det aktive intellekt', som på mange måter kanskje kan forståes som Gud, uten at det helt er lett å få taket på hva han mener.

Oppgave 3

Rasjonalisme:

Som rasjonalist mener man at kunnskap stammer fra fornuften, og ofte brukes ordet rasjonalisme og fornuft om hverandre. Kunnskap forutfor erfaringen kalles A posteriori. rasjonalist mener en at det er mulig å oppnå sikker kunnskap igjennom fornuften.

Rene Descartes er en av de viktigste tenkerne innenfor rasjonalismen

Empirisme

Som empirist mener man at all kunnskap stammer fra erfaringen. Denne kunnskap kalles A priori, og stammer da fra sanseerfaringene. Om sanseerfaringen kan man ikke ha sikker kunnskap, fordi sansene kan bedra oss. Det kan godt hende at det finnes kunnskap forut for erfaringen, men denne kan vi ikke vite noe om.

Viktige tenkere innenfor empirismen er John Locke(litt rasjonalist og?), Berkely og David Hume.

Glidende overgang

Ofte kan det sies å være en glidende overgang mellom det å være rasjonalist og empirist. John Locke er et eksempel på det. Han mente i utgangspunktet at all kunnskap om verden kom fra erfaringen, samtidig som han hevdet at det finnes en ytre verden og "et aktivt intellekt". Berkely kritiserte disse utsagnene, og mente at som empirist var dette ikke utsagn man kunne ta stilling til, da hverken den ytre verden, eller det aktive intellekt er noe vi kan ha kunnskap om.

Rene Descart

Som empirist mener de som tidligere nevnt at en ikke kan oppnå sikker kunnskap fra sansene, fordi de kan bedra oss, skeptikerne mente f.eks at for å få sjelero måtte man innse at man ingenting viste. Rene Descart ønsket å motbevise blant annet skeptikerne, og vise at det faktisk fantes sikker kunnskap som selv ikke skeptikerne kunne motbevise, da fks matematikk. Descart opprettet en metode for vite, som var en metode en kunne bruke for å oppnå sikker kunnskap. Denne metoden gikk ut på å (1) alt en kan vite må fremstå klart og tydelig for fornuften, (2) det du vil vite noe om må du dele opp i så mange deler som mulig/nødvendig, (3) du skal starte med det enkle, og senere gå over i det mer komplekse, (4) du skal alltid analysere nye deler/ biter for å motbevise all tvil.

Videre lagde Descart en metode for tvilen, som gikk ut på at tvilte på alt han fra før viste. Han kom frem til at det var en grunn til å tvile på alt, sansene, ja til og med matematikken, for det var jo mulig å regne feil. Det eneste han kom frem til, som han ikke kunne tvile på, var det faktum at han tenkte. Når han utarbeidet den metodiske tvil tenkte han, og derfor vet han at han er. Altså "Jeg tenker, derfor er jeg".

Descart brukte også denne metoden til å bevise Gudseksistens, fordi da denne fulkommne ideen om at han tenkte og derfor var, ikke kunne komme fra noe ufulkommet som han selv, men noe fullkommet som Gud.

David Hume

David Hume var skeptiker og empirist. Som empirist og skeptiker mente han selvsagt at all kunnskap kom fra erfaringen, men at denne ikke kunne være sikker.

Hume deler sin kunnskap 2, syntetisk og analytisk kunnskap; hvorav syntetisk kunnskap kommer med ny kunnskap om subjektet i setningen, mens analytisk ikke sier noe nytt om subjektet, men heller analyserer. Typisk analytisk kunnskap er matematikk og logikk.

Hume hevdet som empirist at syntetisk a posteriori (forklart i neste oppgave) kunnskap er sikker, da ny kunnskap forutfor erfaringen (F.eks matte). Mens at vi ikke kunne noe få noe ny sikker kunnskap fra erfaringen, fordi sansene kan bedra oss.

Hume legger også frem sitt assosiasjonsprinsippet, som han forklarer utifra at vi mennesker ofte trekker generaliseringer og slutninger bastert på repererte sammensatte forestillinger, men at selv ikke dette kan være sikker kunnskap. Fordi sansene kan bedra oss. Likevel snakker Hume om Gud, og sier at det er av disse sammensatte forestillingene som Gud kommer frem i, da sammensatte forestillinger om godhet, vilje, makt osv. Han sier og at fordi verden må ha en første årsak, må det altså finnes en Gud.

Drøfting:

Som nevnt innledningsvis er det ofte en glidende overgang mellom det å være rasjonalist og empirist, ofte kan de ulike filosofene stå med et ben i hver bås.

Som empirist mener Hume at all kunnskap kommer fra erfaringen, og at denne ikke er sikker. Likevel snakket Hume om en Gud som ikke stammer fra erfaringen, men fra fornuften, og som han likevel virker sikker på.

Hume snakker også om moral som et uttrykk for sansning av følelser, men betyr det da at våre følelser heller ikke er sikre? Vet jeg ikke selv når jeg trist eller ei? Eller kan sansene mine oppfatte følelsene mine korrektet? Eller det det kanskje et uttrykk for fornuften som plukker de opp?

Rene Descart sier at det finnes kunnskap selv skeptikerne må godta. Nå nevner Descart i førsteomgang matematikk som eksempel, tiltross for at han ender opp med å betvile dette også. Men hva med utsagnet om *at jeg tenker, derfor er jeg*? Det må da skeptikerne kunne godta at er sant. Og utsagn om at det er bedre å være et godt menneske, enn et dårlig må da også kunne sies å være sanne?

Kanskje er man som empirist for kritisk til realistene og omvendt? Kanskje er det positivt at det ofte eksisterer en glidende overgang mellom de to retningene, da verden ikke bare er svart og hvitt (eller er den egentlig det, og så er det bare sansene som bedrar oss?). Kanskje skal vi slutte oss til Kant og si at vi kan ikke vite noe sikkert om sanseerfaringene, men vi kan vite noe sikkert om hvordan de fremstiller seg for oss? Eller kanskje skal vi bare søke etter Aristotles sin gyllene middelvei, og håpe at svarene ligger der?

Oppgave 5

A priori og A posteriori

A priori kunnskap vil si kunnskap som stammer fra erfaringen.

A posteriori kunnskap er forutfor erfaringen, det vil si uanhengig av den.

Syntetisk og Analytisk setning

En syntetisk setning sier noe nytt om subjektet. Et eksempel: Line har rødt hår. Det nye blir da at håret til Line er rødt.

En analytisk setning sier ikke noe nytt om subjektet. Og brukes ofte til logiske og matematiske sammenheger. En analytisk setning analyserer.

Syntetisk A priori

Kant var revolusjonrende i sin tankegang når han påsto at det fantes syntetisk a priori setninger. Altså transcendentale setninger som kunne fortelle oss noe nytt om verden, som stammet fra erfaringen. Tidligere hadde alle empiristene hevdet at sansene jo kunne bedra oss. Kant var enig i det, at vi ikke kunne vite noe

sikkert om den kunnskapen sansene ga oss(dette illustrerte han blant annet i brilleanalogien). Men det Kant hevdet var at syntetisk a priori kunne si oss noe om hvordan verden så ut for menneske, altså verden igjennom menneskets øyne(briller).

Måten vi mennesker ser verden på er underlagt vise *a prioriske former*, som Kant kaller *anskuelsesformene* og *forstandskategoriene*. Anskuelsesformene er tid og rom, altså det tids-og romperspektivet vi tillegger det vi erfarer. Et eksempel: Bilulykken skjedde på UIA(rom), klokken 14(tid). Forstandskategoriene er den måten vi feller dommer over det vi erfarer, altså de tankene/oppfattelsene vi gjør oss om det vi erfarer. Et eksempel: Bil A krasjet, fordi bil B bremsset. Det finnes 12 forskjellige forstandskatekortier, blant annet substanser og årsak/virkining(kausaltitet).

Drøfting

Kant sin syntetiske apriori kunnskap var revlosjonerende på sin tid, da mange hevdet at det ikke fantes sikker kunnskap fra sansene. Med Kant sin tenkning kunne man ikke få ny kunnskap om verden og det vi sanser, men vi kunne få kunnskap om hvordan menneske oppfattet verden og det vi sanser. Men er den kunnskapen vi for objektiv og gjeldene for alle, altså, er oppfattelsen lik for alle? Mener Kant at vi kan generalisere den kunnskapen vi for om verden hvordan verden ser ut for en person, og så kan den videre gjelde for alle? For vi har vel ikke alle på oss de samme brillene, og ser verden fra de samme perspektivene? Det er litt som når man før ny-journalistikken mente at all journalistikk skulle være objektiv, og kanskje ikke tenkte over at ingen journalistikk kan være helt objektiv fordi vi alle ser verden med forskjellige øyne. Du og jeg ville ikke skrevet samme nyhetssak helt likt, fordi vi ser ting ulikt grunnet ytre påvirkninger som menneskelig erfaring, familie, bosted osv.

Alt tatt i betrakning, betyr det at kunnskapen Kant snakker om er *kunnskap om hvordan ulike individer oppfatter verden ulikt på?*

Del 2

Oppgave 1

X er moralsk riktig hvis X er den handlingen som er riktig i forhold til det kategoriske imperativ.

Deontologisk etikk, er en normativ etikk, som tar utgangspunkt i Kants moralfilosofi, og det kategoriske imperativ.

Det kategoriske imperativ består av 5 maksimer/handlingsregler, som gir klare regler for hvordan man skal handle. Deontologisk etikk er en type plikt etikk som sier "du skal...". De 5 maksimene kan oppsummeres slik: (1) *Du skal handle slik at din handling kunne blitt universalisert til almenn lov.* Altså at din handling skulle kunne vært gjort til lov for alle andre mennesker. Et eksempel: Hvis du f.eks har lyst til å stjele, må du og synes det er greit at alle andre også stjeler. Det synes det fleste ikke, derfor skal man ikke stjele. (2) *Du skal aldri bruke mennesker som et middel, men som et mål i seg selv.* Et eksempel: Hvis du går til frisøren uten å betale hun/han, så bruker du frisøren som et middel, men om du betaler, som et mål i seg selv.

Fri vilje og sinnelagsetikk

Deontologisk etikk vektlegger fri vilje og riktig sinnelag. Uten fri vilje kunne man ikke sluttet seg til det kategoriske imperativ. Det er både en optimistisk og pessimistisk etikk; den gir mennesket fri vilje til å selv velge, men dette valget medfører ofte angst fordi man ikke vet hva man skal velge(i følge Kirkegaard minnet denne angsten oss på at vi igjen og igjen måtte ta det rette valget, og at det ikke holdt å bare gjøre det en gang. Kanskje er derfor angsten bra, fordi den driver oss til å velge riktig på nytt og på nytt?)

Riktig sinnelag er også viktig, altså det er viktig at man har den rette instillingen. Handler man kun i henhold til plikt til moralen, er det ikke en moralsk handling. Det er viktig at man selv ønsker å handle etter det kategoriske imperativ ut ifra fornuften, og den frie vilje. Et eksempel: Om en butikkeier alltid gir riktig vekslere tilbake til kundene sine, fordi han kun ønsker at de skal fortsatte å handle oss han, og da komme igjen, er handlingen ikke moralsk riktig. Fordi da kunne han eksempelvis latt være å gi riktig sum av vekslere tilbake til små barn, som trolig selv ikke kan regne, og fortsatt fortsetter å komme tilbake uansett. Han skal gi riktig sum tilbake fordi han ønsker å handle moralsk riktig, og trolig ikke ønsker at en slik type handling skal univialiseres(f.eks i forhold til at hans egne barn som en dag skal handle på butikken).

En innvending

Det kategoriske imperativ løser ikke alle moralske dilemmaer?

Et eksempel: En venn av deg har kjøpt en ny jakke for alle sparepengene sine. Vennen din spør deg om hva du synes om jakken. Selv synes du egentlig jakken er grusom, men skal du si det til vennen din? Hva er moralsk riktig? Hvilken handling ønsker du at skal univialiseres? Er det ikke noen ganger bedre å fortelle en hvit løgn, isteden for å såre mennesker? Hegel var f.eks en av de som kritiserte Kants moralfilosofi mest.

En innvending til

Det kategoriske imperativ er ikke istand til å gi veiledning i krise situasjoner?

Et eksempel: En lege jobber alene på akutten en kveld, og har 5 pasienter som alle trenger ulike organtransplantasjoner. Om de ikke får disse transplantasjonene dør de. Inn kommer den helt friske vaktmesteren. Om legen dreper vaktmesteren, kan han redde alle 5 pasientene. Hva gjør han? Dette eksempelet over er brukt som moralsk dilemma i mange etiske retninger, i hedonistisk handlingsutilitarisme ville det f.eks vært tillatt å ta livet av vaktmesteren fordi det førte til mest kollektiv lykke. Men hva sier deontologien?

Mulig svar: Den deontologiske etikken er utarbeidet i forhold til normale situasjoner, og ikke krise situasjoner. Slike situasjoner har ikke etikk noe med.

En siste innvending

Er det kategoriske imperativ for komplisert for menneske å forholdet seg til? Og kanskje også for individuelt?

Hvordan skal man alltid vite hvilken handling som burde vært univialisert, og hvilken som ikke burde vært det? Gir den for dårlig veiledning i forhold til hvem man skal ta hensyn til i moralske dilemmaer?

Vi kan oppsumere og si...

X er moralsk riktig hvis X er den handlingen som utøføres av handlingens aktør som vill(av hele sitt hjerte) at handlingen skal univialiseres, etter fri vilje, i plikt til det kategoriske imperativ.